

Тесленко Т. В., старший викладач
кафедри педагогіки та методики
початкового навчання
НПУ імені М. П. Драгоманова

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сучасному етапі цивілізаційного поступу пріоритетом суспільного розвитку визначають якість освітньої підготовки. В умовах реалізації провідних положень Концепції «Нова українська школа» затребуваними є творчі вчителі, спроможні до ефективної командної співпраці, компетентні фахівці, які усвідомлюють власну соціокультурну місію, вміють використовувати набуті знання, вміння та навички на практиці й ідентифікують себе як агентів змін. Зважаючи на це, провідним завданням вищої школи задекларовано підготовку кваліфікованого педагога відповідного рівня та профілю, конкурентноздатного на ринку праці, компетентного, який вільно володіє професією й орієнтується в суміжних галузях діяльності, підготовлений до безперервного професійного самовдосконалення, є соціально та професійно мобільним. У такому контексті актуалізується проблема оновлення вищої педагогічної освіти, а саме – переакцентуації перенесення уваги з процесу навчання на його результати, ціннісні орієнтації в змісті й організації навчання.

У дослідженнях А. Алексюка, Н. Бібик, О. Біди, В. Бондаря, О. Савченко та ін. порушено різні аспекти проблеми готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання типових задач виробничої діяльності. У дисертаціях увагу сфокусовано на питанні формування різних груп умінь учителів початкової школи (Н.Воскресенська, О.Коханко, А.Лозенко та ін.); удосконалення рівня фахової підготовки (О.Матвієнко, С.Мартиненко, Л.Хоружа та ін.); організації педагогічного процесу засобами традиційних і інноваційних технологій (П.Гусак, Н.Ігнатенко, Л.Пироженко та ін.).

Концептуальні зміни дидактико-методичного забезпечення особистісно-орієнтованого навчання, необхідність створення умов задля формування в учнів

особистісного смислу навчальної діяльності, готовність учителя будувати індивідуальні траєкторії навчання молодших школярів на основі компетентнісного підходу, спрямовують зміст підготовки студентів у ВНЗ на дотримання вимог стандартів. Відтак комплексні кваліфікаційні уміння, означені в освітньо-кваліфікаційній характеристиці бакалавра початкової освіти, слугують орієнтиром для вибору форм, методів і засобів діяльності майбутніх фахівців на засадах практико-орієнтованого навчання. Результати аналізу доробку дослідників у галузі інноваційних перетворень у змісті освіти загалом та професійної підготовки, зокрема (І.Зимня, Л.Кекух, Л.Коваль, І.Титаренко, І.Шапошнікова та ін.) свідчать про пролонгованість нововведень в організації та реалізації педагогічного процесу у ВНЗ України у напрямі його парадигмальних змін задля змістово-процесуального забезпечення ефективної підготовки конкурентоспроможного фахівця згідно запитів ринку праці. Увиразнюються розбіжності між програмою входження української вищої освіти до загальноєвропейського простору і реальною здатністю молодих фахівців забезпечувати реалізацію набутих компетенцій на рівні сприйняття й продукування нових ідей, досягнення потреби в інноваціях та шляхом їхнього втілення.

Компетентнісним підходом до підготовки майбутнього вчителя початкової школи детерміновано зміщення акцентів із засвоєння визначених державними стандартами знань, умінь і навичок на формування здатності практично діяти, ухвалювати рішення, застосовувати ефективні педагогічні технології у ситуаціях професійної діяльності й обстоювати активну життєву позицію в усіх сферах суспільного життя, а також прагнення неперервної самоосвіти та рефлексії. Відповідно критерієм визначення якості фахової підготовки постає професійна компетентність учителя, в якій найвиразніше відображено спектр державних вимог до фахівців ХХІ ст. У структурі освітньо-професійної програми фахової підготовки типові задачі діяльності виступають узагальненими модулями для перевірки рівня готовності випускників до виконання кожної із виробничих функцій [2].

На підставі умінь надситуативного аналізу навчально-виховного середовища початкової школи, здатності вчителя до експрес-аналізу виробничих ситуацій, на які поширюються стандартні алгоритми їхнього розв'язання, нами типологізовано та

згруповано функціональні задачі професійної діяльності у систему завдань інтегрованого міждисциплінарного змісту підготовки майбутнього вчителя початкової школи; об'єднано основні функції виробничої діяльності, які спрямовано на виконання завдань для фахівця як випускника ВНЗ – майбутнього професіонала.

Доведено, що готовність майбутніх учителів початкової школи до розв'язання типових задач професійної діяльності постає як складне багаторівневе утворення, динамічна система мотиваційно-ціннісних, когнітивних та діяльнісно-рефлексивних структурних компонентів; а також візуалізується як стан та результат, що обумовлений психологічними особливостями особистості та її здатністю виявляти комплексні кваліфікаційні уміння основних виробничих функцій фахової діяльності. Стрижнем цієї готовності визначаємо позитивні настанови, мотиви діяльності, термінальні й інструментальні цінності, комплекс професійно-педагогічних і методичних знань, умінь та навичок, досвід їх застосування, система оцінювання та самооцінювання результатів самостійної діяльності. Їх формування вирізняється цілісністю, інтегративністю, динамічністю та полікомпонентністю. Структура типової задачі виробничої діяльності вчителя початкової школи характерна для більшості виробничих ситуацій; не містить конкретних даних і конкретного рішення; шляхи її розв'язання зумовлюються стереотипністю, діагностичністю чи евристичністю.

Методологічною основою формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до розв'язання типових задач професійної діяльності обрано психологічну теорію діяльності (Л. Виготський, П. Гальперін, С. Рубінштейн та ін.) на основі провідних наукових підходів – системно-діяльнісного, аксіологічного, компетентнісного та індивідуально-диференційованого. Теоретичними основами формування означеної готовності розглянуто положення синергетики (В. Бранський, О.Вознюк, С.Пожарський, О.Сухомлинська та ін.) та низку принципів: орієнтації на педагогічну діяльність; єдності групового та індивідуального навчання; активності; створення позитивного емоційного фону; інтеграції педагогічних, психологічних, методичних і предметних знань та ін. [4]. Доведено, що формування готовності – це складна синергетична система із притаманними властивостями: морфологічність, структурність, функціональність, генетичність, емерджентність. Її стрижнем є

здатність випускника ВНЗ виявляти комплексні кваліфікаційні уміння як структурну складову кожної типової задачі діяльності, означеної в освітньо-кваліфікаційній характеристиці фахівця початкової освіти. Теоретичними передумовами змісту професійної підготовки і технологічного забезпечення її результативності слугують відповідність рівня підготовки випускника запитам сучасної української школи. Успішну реалізацію технологій формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до розв'язання типових задач професійної діяльності забезпечуємо створенням та реалізацією педагогічних умов (створення інтерактивного середовища у навчально-професійній діяльності студентів; забезпечення ціннісного ставлення до опанування студентами майбутньою професією; створення ситуацій «занурення студентів у професійну діяльність» в руслі комплексного підходу викладачів фахових дисциплін (інтерактивні тренінги, майстер класи, індивідуальні консультації) до означеного виду [4].

З-поміж інноваційних педагогічних технологій професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи виокремлюємо такі: проблемного навчання, навчання укрупненими дидактичними одиницями, колективного способу навчання, контекстного навчання, диференційованого та ігрового навчання, проектного навчання, розв'язання дослідницьких задач. Інноваційні педагогічні технології є системними процесами цілеспрямованої дії на «студента» з метою задоволення сукупності його потреб. Це новостворені або вдосконалені педагогічні системи, що забезпечують високий рівень навчально-виховного процесу. Сучасні інноваційні педагогічні технології відзначаються тим, що: збагачують навчальний процес завдяки впровадженню активних, аналітичних і комунікативних способів навчання; формують професійну компетентність майбутніх фахівців; виробляють аналітичні, організаційні, проектні, комунікативні навички; розвивають здібності до прийняття правильних рішень у нестандартних ситуаціях; формують вміння будувати власні освітні програми; становлять ресурс для зміни змісту освіти і структури начального процесу відповідно до міжнародних вимог; підвищують показники досягнень структурних компонентів процесу технологізації навчання; стимулюють творчий потенціал. Уже розроблено методики і педагогічні технології, за допомогою яких можна посилити особистісно-орієнтований підхід до навчання. Але кожна технологія

вирішує чітко визначене коло завдань. Оптимальним при розробці конкретної технології навчання є конструктивне поєднання інструментарію, який традиційно використовується у навчанні, з арсеналом засобів інноваційних педагогічних технологій.

Педагоги-практики розробляють авторські технології, які поєднують у різних варіантах елементи апробованих технологій. Як правило, всі вони зорієнтовані на реалізацію змісту і досягнення мети різнорівневого і різнопрофільного навчання.

Вихідним матеріалом для розроблення технології є теорії, концепції. Багато педагогічних технологій мають у своїй основі такі концепції засвоєння соціального досвіду: *асоціативно-рефлекторне* навчання, у межах якого розроблена теорія формування понять; теорія *поетапного формування розумових дій*, згідно з якою розумовий розвиток (як і засвоєння знань, умінь, навичок) відбувається поетапно, спрямовуючись від «матеріальної» (зовнішньої) діяльності у внутрішній розумовий план; *сугестопедична* концепція навчання, яка обґрунтовує комплексне використання у навчальних цілях вербальних і невербальних, зовнішніх і внутрішніх засобів сугестії (навіювання), що сприяє надзапам'ятовуванню; теорія *нейролінгвістичного програмування*, що розглядає процес навчання як рух інформації через нервову систему людини; теорії *змістового узагальнення*, в основу яких покладено гіпотезу про провідну роль теоретичного знання у формуванні інтелекту дитини.

На основі однієї теорії навчання можуть вибудовуватися різні технології. Так, асоціативно-рефлекторна психологічна теорія породила варіантні технології навчання, які по-різному поєднують слово і наочність. Теорія проблемного навчання покладена в основу технологій, що розвивають творчі здібності, пізнавальну активність, інтерес, самостійність особистості. Водночас побудова на одній теорії, концепції кількох технологій навчання не є свідченням їх ідентичності. Вони завжди будуть відрізнятися за кількісними і якісними параметрами. У зв'язку з цим важливо мати цілісну систему засобів опису педагогічних технологій, враховуючи, що кожна з них містить концептуальний, змістовий та процесуальний аспекти.

За розглядом різних педагогічних технологій для змістового наповнення процесу формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до

розв'язання типових задач професійної діяльності віддаємо належне інтерактивним технологіям навчання. У практичній педагогічній діяльності доцільно використовувати такі форми навчання студентів: парну (робота студента з педагогом чи однолітком один на один), фронтальну (викладач навчає одночасно групу студентів або весь колектив), групову (всі студенти активно навчають один одного), індивідуальну (самостійну) роботу студента [1]. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Інтерактивне навчання сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці.

Інтерактивні технології навчання діляться на чотири групи: парне навчання (робота студента з викладачем чи однолітком один на один), фронтальне навчання, навчання у грі, навчання у дискусії. Така модель легко й ефективно поєднується із традиційними формами та методами навчання і може застосовуватися на різних етапах навчання [3].

Отже, інноваційні технології формування готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання типових задач професійної діяльності стимулюють творчий потенціал, зумовлюють позитивне ставлення до навчальних дисциплін. Вони не замінюють в повному обсязі традиційні технології навчання, а органічно їх доповнюють.

Література:

1. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Комар Ольга Анатоліївна; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань, 2011. – 512 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: [бібліотека з освітньої політики] / за заг. ред. О. В. Овчарук. – Київ: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
3. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – Київ, 2007. – 144 с.
4. Тесленко Т. В. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання типових задач професійної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед.

наук: 13.00.04 / Тесленко Тетяна Василівна; ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». – Івано-Франківськ, 2017. – 20 с.